

Hando Runneli laulud

Taive Särg
Eesti Kirjandusmuuseum

Luule on hääleta laul

Luuletus sai alguse muusikast, laulust. Kui laul pages raamatusse, kaotas ta oma viisi, kaotas oma hääle, ja muutus luuletuseks. Seda, mida ennem kuuldi kõrvaga, nähti nüüd ainult silmaga.

Luuletus on laulu kõrval nagu tiivutu lind, nagu "haige tiivaga lind". Ainult väga hea luuletus jõuab ka silmade läbi loetult lugeja sees laulma hakata.

Luule on hääleta laul. Luulet kirjutatakse intiimseks lugemiseks, raamatust, silmadega. Silmade jaoks kirjutatud luule kuulamine kõrvaga on sageli piinlik ja piinav. Võib-olla suudab autori enda hääl seda piinlikkust vähegi vähendada.

Hando Runnel, 1973.

Saatetekst plaadile Eesti noort luulet 1962-1972.

Runnel on tõenäoliselt eesti kõige viisistatum luuletaja. Selle üheks põhjuseks on, et tema luuletused ongi hääleta laulud. Tema väga head luuletused hakkavad lugejate „sees laulma“. Neist lugejatest andekamad on teinud oma sees kuulnud laulud kuuldavaks.

Runneli tekstides on väga heas kooskõlas vorm ja sisu, ajastu vaim ja muusikamaitse.

Eesti rahvatraditsioonis tähendas „laul“ sõnadest ja viisist koosnevat tervikut, milles tekst oli olulisem:

- laulu loomine tähendas teksti loomist (ja/või kohandamist) tuntud viisile,
- tekste oli rohkem kui viise,
- heaks laulikuks peeti seda, kes teadis palju sõnu ja oskas neid luua.

Regilaulutraditsioonis oli tunnustatud laulik ka eestütleja (Seto *sõnoline*), kelle ülesanne oli (taas)luua sõnu, mida koor järele kordas; sel kombel sai kogukond end lauldes väljendada.

„Laul“ tähendas (ja osalt tähendab ka praegu) ka ainult lauluteksti.

„Hää“ tähendas eesti vanemas keelepruugis ka 'meloodia, viis'.

Sõna „luule“ loodi eesti keeles 19. saj lõpul. Vanemad eesti luuletajad (nt Kristjan Jaak Peterson) nimetasid oma luuletusi lauludeks.

Jaan Bergmann eristab kolm erineva üldistusastmega mõistet: *luul* (gen. *luulde*, part. *luult*), *luule* ja *luuletus*. *Luuletus on /---/ luulest loodud ning luuldega täidetud kuju või kiri, kõne või laul* (1878).

Runnelit võib vaadelda kui 20. sajandi teise poole eestlaste „eestütlejat“: ta kirjutas olulisi, hästi lauldavaid ja mõistetavaid sõnu, mis nendes vastu kõlasisid ja mida sooviti lauldes järele öelda.

Ta oli 20. sajandi ärkamisaja laulik: tekstide sisus on mure isamaa ja ka iseenda pärast, surutuse ja lootuse tunne, traditsioonilise perekonna ja maaelu hindamine.

Rahvalauluna on levinud Vello Toomemetsa viisiga Jaanipäev - laulnud Kukerpillid, Fix, Vennaskond, Hovery covery jt.

Teise viisiga on laulnud Urmas Alender. NÄIDE

Laulud tüdrukuga

Runneli luuletustes on sisemine laulvus:

- kindel meetrum,
- lõppriim,
- algriime ja muid häälikute kooskõlasid,
- laulule omaseid kordusi, refrääne.

Tekstid on sageli uuema rahvalaulu vormis, leidub siirdevormi elemente.

Runneli esimesed, kõige enam viisistatud luulekogud kannavad sageli „laulude“ nime.

Kaua sa **k**annatad **k**urbade naeru
võta need **v**õtmed ja **v**iruta kaevu
teravad **t**angid **t**oo **t**ööriistakuurist
koer lase **k**etist ja lind **p**äästa **p**uurist

1 2 3 / 1 2 3 / 1 2 3 / 1 2 3

Oi / **k**ülad oi / **k**õrtsid mu / noorus mu / võlu
kus / **p**arimad / **p**iigad ja / **p**udeli / õlu

Mõru ning mööduja

Runnel sai tekstiloojana osaks Eesti folkmuusikast.

Kui 1970. aastatel tehti katseid luua *folklaulu* asemele eestikeelset mõistet, pakuti ka nimetust *runneldus* koos *kitarri* ristimisega *rundleks*.

kannel: kandle: kannelt

runnel: rundle: runnelt

Raamatukogude kataloogi ESTER järgi on viisistatud vähemalt 150 Runneli teksti, tegelikult rohkem.

Mitmed tekstid on saanud mitu eri viisi.

Tsüklilist "Ilus maa" (Punaste õhtute purpur) on loodud

- Rein Rannapi kantaat "Ilus maa", selle eri osadele on tehtud muidki viise:
- Vello Toomemets „Maa tuleb täita lastega“
- Priit Pedajas, Väino Uibo „Me liigume loogeldes“.

- Neli korda on viisistatud „Ma tean, et ma tulen kord jälle“ (Teet Raik, Hedvig Hanson, Kait Tamra, Alo Ritsing)

Laulud tüdrukuga

- Kolm korda on viisistatud „Küll ma ootasin sind“ (Urmas Alender, Tõnu Tepandi, Madis Salum).

Punaste õhtute purpur

NÄITED

Runneli tekstidele on viise tehtud eri muusikastiilides.

Estraad, pop – Uno Naissoo, Gennadi Taniel, Raimond Lätte, Tõnis Mägi, Olav Ehala, Rein Rannap, Kait Tamra, „Ruja“ jt

Folk – Vello Toomemets, Toomas Lunge, Urmas Alender, Väino Uibo, Tõnu Tepandi, „Justament“, „Kukerpillid“ jt

Koorilaulud – Veljo Tormis, Alo Põldmäe, Rein Rannap, Urmas Sisask jt

Lastelaulud – Raivo Kõrgemäe, Helve Mikussaar jt

NÄIDE

Pirukalaul

Mere ääres, metsa taga, 22

Luulekogu	Aasta	Viise	Kuulsamaid laule
Laulud tüdrukuga	1967	~ 14	Jaanipäev, Luulet sinu süles (Kel on laulud laulda), Koduküla, kodumaa
Avalikud laulud	1970	~ 11	Laulu algus (laulupeokantaat), Nutikas lutikas
Lauluraamat ehk mõõganeelaja ehk kurbade kaitseks	1972	~ 38	Koju, Sõbrad (Rannalinna restoranis), Põrsapõli (Mudamere ääres), Üks veski seisab vete pääl, Koolilugu
Mõru ning mõõduja	1976	~ 32	Ei mullast..., Kaua sa kannatad, Oi külad, oi kõrtsid, Süda on mul vaevas
Mere ääres, metsa taga	1977	~ 13	Et hakata korstnapühkijaks, Pirukalaul
Punaste õhtute purpur	1982	~ 27	Ilus maa (sealh Maa tuleb täita lastega, Tõuse üles ja läheme ära), Ilus on ikkagi isamaa pale
Mõtleida on mõnus	1982	~ 12	Mõtleida on mõnus, Nutikas lutikas, Vari
Laulud eestiaegsetele meestele	1988	~ 12	Ei saa me läbi Lätita, Mis asja teab naine absurdist

Hando Runneli - „hääleta lauliku“ 😊 - laulud
on saanud kuuldava hääle tema paljude
kaasmaalaste kaudu.

Aitäh!

